

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer 'Ezra

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 578 [1817/1818]

T

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9591

בְּהִלֵּל לַיהוָה עַל הַיָּסֵד בֵּית־יְהוָה : יב וְרַבִּים
 מִהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזִּקְנִים אֲשֶׁר
 רָאוּ אֶת־הַבַּיִת הַרְאֵשׁוֹן בְּיָסְדוֹ וְהַבַּיִת
 בְּעֵינֵיהֶם בָּבָיִם בְּקוֹר גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתַרוּעָה
 בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל : יג וְאִין הָעַם מִכִּירִים
 קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹר בְּכִי הָעַם כִּי
 הָעַם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקוֹל נִשְׁמָע
 עַד־לְמֶרְחֹק :

ד א וַיִּשְׁמְעוּ צָרִי יְהוּדָה וּבְנֵי־מִן כִּי־בָנִי הַגּוֹלָה
 בּוֹנִים הֵיכַל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : ב וַיִּגְשׁוּ
 אֶל־זָרְבָבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם
 נִבְנָה עִמָּכֶם כִּי בָכֶם נִדְרֹשׁ לְאַרְהֵיכֶם
 וְלֹא יֵאָנְחֵנוּ זִבְחִים מִיָּמֵי אֲסָר חֲדָן מֶלֶךְ

אשור

ולו קרי

ר ש י

כמו יין חדש בחדשו • מן קדש בקדשו : זה הבית • כשהיו
 רואין בניין בית זה היו זוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של
 בית ראשון : ורבים • אשר לא ראו בניין בית ראשון היו שמחין ומרועין
 בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן שיאלו מגולתן : (יג) ואין העם
 מכירים • אותם השומעים לא היו זכירים קול תרועת שמחה מפני
 קול כבי העם שהרי העם השמחים היו מריעי' תרועה גדולה וקול הכבי
 נשמע יותר ויותר עד למרחוק :

ד (א) כרי יסודם ובנימין • הם האומו' אשר הושיב סנחריב בא"י כמו
 שנאמ' (מלכים ב' י"ז) ויבא מלך אשור מצבל ומכותה ומעזה ומחמ'
 ומספרוים ויושב אותם בערי שומרון תחת בני ישראל : (ב) ויאמרו נבנה עמכם •
 היו אומרים כך תתבטל מלכות הבית על ידיהם שלא לצנות עוד • מימיו אסר
 חדין מלך אשור בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הושיבם שם הרגוהו אדרמולך
 ושהאמר בניו וימלוך אסרחדון בנו תחתיו שנא' (ישעיה ל"ו) ויכי הוא משהחזו'

בית

ד 4

ע ז ר א ד

אֲשׁוּר הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ פֹה : ג וַיֹּאמֶר קָהָם
זָרְבָבֶל וַיִּשׁוּעַ וַיִּשָּׂאֵר רֹאשֵׁי הָאֲבוֹת לְיִשְׂרָאֵל
לֹא־לָכֶם וְקִנּוּ לְבָנוֹת בֵּית לַאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ
יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוּנוּ
הַמֶּלֶךְ כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס : ד וַיְהִי עִם הָאָרֶץ
מֵרְפַיִם יְדֵי עַם־יְהוּדָה וּמִבְּלָהִים אוֹתָם לְבָנוֹת :
ה וּסְכָרִים עָלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר עֲצָתָם
כָּרִי־יָמֵי כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד־מַלְכוּת דָּרְיוֹשׁ
מֶלֶךְ פָּרַס : ו וּבְמַלְכוּת אַחֲשֻׁרוּשׁ בַּתְּחִלַּת
מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטֵנָה עַל־יְוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם :
ז וּבִיָּמֵי אֲרֻתְחַשְׁתָּא כָּתַב בְּשָׁלֵם מִתְרַדָּת
טַבָּאֵל וַיִּשָּׂאֵר בְּנוֹתָיו עַל־אֲרֻתְחַשְׁתָּא מֶלֶךְ

פרס

ומבהלים קרי

ר ש י

כנותיו קרי

צית נסרוך אלהיו ואדרמלך שראלר צניו הטוהו צחרצ וגו' וימלוך אסרחדון צנו
חחתי : (2) כי אנחנו • אלא אנחנו לצדינו נבנה כי זה משמש צנוקום אלא :
(7) עם הארץ • הם נדרי יהודה וצנימן מרפס • לצטלס ממלכתם : לבנות •
כמו מלכות וכן עד כי חדל לספור : (7) וסכרים כתיב צסוך ופתרונו כאלו
כחוצ צשי"ן שהיו שוכרי' יועלים כדי לצטל המלכה : כל ימי מלכו' כורש ומלכות
אחשורו' אשר מלך אחר כורש עד שנת שתי' לדריוש שמלך אחר אחשורוש היתה
המלכה צטלה : (1) וצמלכות אחשורוש • שמלך אחר כורש הוא
אחשורוש שלקה חסתר : כחצו שטנה • שלא לבנות צית המקדש :
על יושבי יהודה וירושלם • להלשינם ולקנתרם שלא יצנו הצית :
(1) וציומי ארתחששתא • הוא כורש מלך פרס מניין אותיות של כרש
אולו למנין אותיות דריוש וכן שנינו צמסכת ר"ה הוא כורש הוא
דריוש הוא ארתחששתא כרש על שם שמלך כרש היה ארתחששתא על
שם המלכות וצסדר עולם מצאתי דריוש הוא ארתחששתא וכל המלכות
כולה נקרא' ארתחששתא וכו' • כתב מכתבו צדנרים של שלום :
מתרדת טבאל • שם אדם הוא מצרי יהודה וצנימן : ושאר כנותיו •

סכרותיו

ת ר ג ו מ א ש כ נ ז י י ד

[ג] אָכר זרכבל , ישוע אונד דיא איבריגן איזראעליטישן פֿאַמיליענ
 הייפטר אַנטוואָרטעטן איהנן : אין געמיינשאַפֿט מיט אייך קאָן דער
 טעמפל אונזרעו גאַטטעו ניכט געבויעט ווערדן ; וויר , וויר אַלליין
 מיזון איהן דעם עוויגן , דעם גאַטט איזראַעל'ז צו עהרן אויפֿפֿיהרן ;
 זאָ האַט אונז דער פֿערוישע קעניג כורש בעפֿאַהלן . [ד] נון ווכטע
 דאָן פֿאַלק דעו לאַנדעו דיא טהעטיגקייטן יהודה'ז צו העמפן , אונד
 ענדליך עו פֿאַם בויען גאַנץ אַכצושרעקקן . [ה] עו האַטטע נעמליך
 וועהרענד דער רעגירונג דעו כורש רעטהע אין זיינס זאָלדע , אום
 איזראַעל'ז ענטוויירפֿע צו צערשטעהרן , אונד זאָ ביז דריוש אויף דען
 פֿערוישן טהראָן קאַם . [ו] אים אַנפֿאַנגע דער רעגירונג דעו
 אחשורש קלאַגטן זיא זאָגאַר דיא איינוואָהנר יחודה'ז אונד ירושלים'ז
 שריפֿטליך אַן . [ז] אונד אין דען צייטן ארתחששחא'ז ענטוואָרף
 בשלם , מהרדח , טבאל אונד דעזון אַנהאַנג איין שרייבן אַן דיוען

פֿערוישן ב י א ו ר

ד (ג) אַנחנו יחד נבנה , כפל הכנוי עם סמן הכנוי בפֿעל להפֿלגת
 ענין (עמפֿאַטיש) , וכן מתורגם ,
 יחד , אַנחנו לבדנו מיוחדים לבנין הזה . (ד) טרפּים וגו' , בתפֿלה
 בקשו האויבים לרפות ידי אנשי יהודה ממלכתם , ונסוף רצו להנהיל אותם ,
 למען יחדלו מנכות הבית . (ה) וסכרים וכו' , השונאים ידעו שמלאו
 ישראל זן גדול בעיני כורש , עד שנתן להם רשיון לשבֿ אל ארצם , ולבנות את
 עיר ה' ואת ביתו , ולא העיזו דימיו להיות להם לאויבים , ולעשות דבר
 מה לבטל הבנין בגלוי , אבל שכרו בסתר יועצים מיועזי כורש להוציא דבה
 על עם ה' לפני המלך , ולעכב את הבנין כפי יכולתם , ויועזים כאלה
 היו להם בחצר כל מלך ממלכי פרס מכורש עד דריוש ; אפס בתפֿלת מלכות
 אחשורש , שמלך בין כורש לדריוש , כתבו גם בעצמם שטנה על ישראל ,
 והלשינו אותם ואת אשר יזמו לעשות , כן גראה לנו המשך הכתובים האלה ,
 ועלפי הכוונה הזאת תרגמו . עצתם , ענת ישראל : (ז) על ארתחששחא ,
 כמו אל (הראש"ע) . וכתב וגו' , נראה שהאגרת נכתבה תפֿלה בלשון ובכתב
 המון

מ כ ל ל י ו פ י

ד (ה) וסכרים , מענין שכר אף על פי שנכתב בסמך : (ז) כתב
 בשלם , כלומר כתב דברי שלם . מהרדח , שם
 איש מצרי יהודה ובנימין והוא שלח האגרת הזאת אל אחשורוש .
 ושאר כנותיו , סיעתו ובני חבורתו וכן ושאר בנוחהו וכדברי רבותינו
 ז"ל עי דמי שכרה יעבודה זרה בכנותהו פירוש כדיניהם וכל המתחבר
 אליהם . וכתב הנשחון , כתב המפורש ואיננו לשון עבריה כי אם
 ארמית

תרגום אשכנזי

פערוישן קעניג , וועלכעו זיא זאָראַן גלייכלויטענד אינו אַראַמעאישע
 איבערזעצטן , אונד מיט אַראַמעאישן בוכשטאַבן שרייבן . [ח] עו
 שרייבן נעמליך דער ראַטה רחום אונד דער שרייבער שמשׁי איינ
 בריף געגן ירושלים אַן דען קעניג ארתחששתא , דעזון אינהאַלט
 ווייטער פֿאַלגן ווירד ; [ט] זאָ דאַס צוואַר רחום דער פֿערפֿאַזער
 אונד שמשׁי דער שרייבער וואַר , אַכר אין איבראיינשטיימונג מיט
 איהרם אַנהאַנגע , דען דעניטן , אַפֿאַרסחטיטן , טרפֿליטן ,
 אַפֿאַרסיטן , ארכויטן , בבליטן , שושנכייטן [אויך עלעמיטן
 גענאַנט] ; [י] זעכזט דען איבריגן פֿעלקרן , וועלכע אויף
 בעפעהל דעז גראַסן אונד ערהאַבנן [קעניג] אסנפר אויוואַנדער
 טען , אונד ויך אין שְׁמֵרִיּוֹן , אין דער איבריגן געגענד דעז
 פלוועז

ביאור

למון עם האמות הנזכרות פה , ואחר כן תרגמה רחום בעל טעם בלשון
 ארמית , אשר בודאי היתה רגילה צעת ההיא בחזר מלכי פרס , ושמשׁי
 כתבה בלשון הלשון ההיא . הגשחון , נגזר משרש שוח , וטעמו פה ,
 שהעשתקה היתה שזה מכל נד להמכתב אשר הועתקה ממנו : [ח] בעל
 טעם , בעל ענה' כי ענה נקרא טעם בלשון כשדים , כאשר מלאנו בספר
 דניאל (ב' י"ד) עטה וטעם . על ירושלים , נגד ירושלים . כנמא , כאשר **נאמר** ,
 זה נאמר הקוסר ועסדרים הספר , וטעמו כאשר נאמר היתה האגרת ששלחו
 הנזכרים (מדברי הראב"ע) . ולטו כראה , שאלת כנמא בלשון כשדים שזה
 למלת לאמר בלשון עבר , ומתורגם בכל מקום לפי הענין . [ט] אדיו וגו' ,
 העקרא הזה והנא אמריו **יבארן** היטיב את המקרא הקודם , והס כמו
 מאמר מוסגר . רחיא עלמא , בני שושן הס גס כן עלמא . [י] בקריה
 די שמרין , תרגמנו לדעת דש"י ז"ל , וכל המדינה היתה נקראת **שמרין**
 על שם העיר שמרין שהייתה העיר הראשית בכלך ההוא . צ"ה : ד

(ואמאריען)

מבלל יופי

ארמית . כתב ארמית ומתרגום ארמית , כתוב בכתובה ארמית
 ומפורש בלשון ארמית : [ח] רחום בעל טעם , בעל הדברים
 וחוכן לשון האגרת כי מתרדה סבאל שלח האגרת ורחום היה המזכיר
 והוא המתקן לשון האגרת ושמשׁי היה סופר : [ט] ואפרכתיא
 וגו' , שמות האזמות שהיו בערי שומרון : [י] אסנפר . הוא סנחריב .
 רכא ויקרא , גדול ונכבד . וכענת , שם מקום בערי שומרון וכלם
 הסכימו על שליחות האגרת הזאת וכן נקרא המקום הזה זכעת
 בלא נון והכל אחד . זיש לפדש וכענת מן שח שחוא זמן וכן הורה
 מנהגם לכתוב זאת המלה בראשי הדברים באגרות כלומר בזמן הזה
 נבהכה

פָּרַס וּכְתַב הַגְּשָׁתוֹן כְּתוּב אֶרְמִית וּמִתְרַגְּם
 אֶרְמִית : ח רְחוּם בְּעַל-טַעַם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא
 בְּתַבּוּ אֶגְרָא חֲדָא עַל-יְרוּשָׁלַם לְאַרְתַּחְשֶׁשְׁתָּא
 מַלְכָּא כְּנִמְא : ט אֲדִין רְחוּם בְּעַל-טַעַם
 וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא וְשָׂאֵר כְּנֹר־הַזֶּהוּן דִּינִינְיָא
 וְאַפְרַסְתְּבִיא טַרְפְּלִיא אֶפְרַסִּיא אֲרַכְוִי בְּבִלְיָא
 שׁוֹשְׁנִכִיא דְהוּא עֲלִמְיָא : י וְשָׂאֵר אֲמִיא
 דִּי הַגְּלִי אֶסְנַפֵּר רַבָּא וַיִּקְרָא וְהוֹתֵב הַמּוֹ

כקריה

ארכויא קרי

ר ש " י

דהיא קרי

חזרותיו וסיעותיו : על ארתחששתא . אל ארתחששתא : וכתב
 הגשתון . וכתב האגרת כתוב ארמית בלתי ארמית ומתרגום ארמית .
 המכתב היה מפורש בלשון ארמית : (ח) רחום בעל טעם .
 רחום היה מוזכר ובעל דברים לסדר המכתב . ושמשֵׁי היה סופר
 הוא שמשֵׁי בנו של המון . וכן דרך המוקרא להזכיר סופר ומוזכר
 שניהם ביחד לפי שהם אקוקים זה לזה האחד מוסדר ומוזכר והסופר
 כותב שנאמר (מלכים א' ד') אליהרץ ואחיה בני שושל סופרים
 יהושפט בן אחיטוד המוזכר ובמקום אחר נאמר ויבא אליקים בן חלקיהו
 וגו' (שם ב' ח') ושנא הסופר ויואח בן אסף המוזכר : כתבו אגרת .
 הללו שניהם רחום ושמשֵׁי כתבו האגרת כאשר נזכר אליהם מתרדת
 ועבאל זכולם היו מיושבים צערי שומרוני על ירושלים . על אדות בנין
 צ"ה אשר בירושלים : בנימא . כאשר נאמר . והוא דוגמת לשון גמרא
 בדבעין למומר קמן : (ט) אדין . אז . רחום . שם אדם :
 בעל טעם . מוזכר ובעל דברים : ושאר מנותהון ואשר סיעותיהם .
 דליא ואפרסתביא וגומר . הללו כולם שמות של אומות שהשיב
 סנחרב צערי שומרון . אפרסיא הם פרסיים שהשיב סנחרב צערי
 שומרון : ארכויא . הם בני ארץ שנאמר וארץ ואבד וכלנה (ראשית
 י') : צבליא : הם בני צבל : שושנכיא . בני שושן הצירה : עלמיא
 בני עילם וכל האומות הללו הושיב סנחרב צ"י . וכוון היו משיבין ומסכימין
 בשליחות המכתב הזה : (י) ושאר אומיא ושאר הכותי אשר
 הגלה סנחרב כולם הסכימו : אסנפר . סנחרב : דבה ויקרא .
 שהם

ע ז ר א ד

בְּקִרְיָהּ דִּי שְׁמֵרַיִן וְשָׂאֵר עֵבֶר-נְהָרָה וּכְעַנְסִים :
י א דְּנָה פֶּרֶשְׁגָן אֲגַרְתָּא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוּהִי עַל-
אֲרֵתְחַשְׁתָּא מִלְכָּא עֲבָדִין אֲנִשׁ עֵבֶר-נְהָרָה
וּכְעַנְתָּ : י ב יֵדִיעַ קָהוּא לְמַרְכָּבָא דִּי יְהוּדִיִּים
דִּי סִלְקוּ מִן-לְוַתְךָ עֲרִינָא אֲתוּ לִירוּשָׁלַם קִרְיָתָא
מִרְדְּתָא וּבְאוּשְׁתָּא בְּנִין וְשׁוּרִיָּא שְׂבָלְרוּ וְאִשְׁיָא
יְחִיטוּ : י ג כְּעַן יֵדִיעַ קָהוּא לְמַרְכָּבָא דִּי הֵן
קִרְיָתָא דְךָ תִּתְבְּנָא וְשָׂרִיָּא יִשְׁתַּכְּלֵלוּן מִנְדָּה
בְּלוּ וְהִלְךְ לָא יִנְתַּנּוּן וְאַפְתּוּס מַלְכִים תְּהַנּוּק :

יד כען

ר ש י

שְׁהִים מִלְךְ גְּדוֹל וּמוֹכַזְד שְׁנֵאמַר כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגְּדוֹל מִלְךְ אֲשׁוּר
(יִשְׁעִים ל"ו) וְהוֹתֵב הֵמוּ . וְהוֹשִׁיב אֹתָם : בְּקִרְיָהּ דִּי שׁוּמְרוֹן .
צַעֲרִים אֲשֶׁר כְּצִיבוֹת שׁוּמְרוֹן : וְשָׂאֵר עֵבֶר נְהָרָה . וְשָׂאֵר הָאוּמוֹת אֲשֶׁר
צַעֲבַר הִנְהַר לְפִי שְׁהִנְהַר נְהַר פֶּרֶת מִפְּסִיק בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצַבַל
נִמְלָאוּ אֹתָן אֹמוֹת שֶׁל גַּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַסּ צַעֲבַר הִנְהַר לְאוֹתָן הָעוֹמֵדִים
צַבַל : וְכַעֲנַת . שֶׁסּ מִקּוֹם וְאֲנָשִׁי כַּעֲלִי כֹלֵס הִיוּ מִסְכִּימוּ בְּשִׁלְיֹחוֹת
הַמוֹכַזְד הַזֶּה : (י א) דְּנָה פֶּרֶשְׁגָן אֲגַרְתָּא . זֶהוּ פֶּתְרוֹן הָאֲגַרְתָּ .
פֶּרֶשְׁגָן כְּמוֹ פֶּתְשָׁגָן הַכַּתֵּב : דִּי שְׁלַחוּ עֲלוּהוּ . אֲשֶׁר שְׁלַחוּ אֱלֹהֵי : עַל
אֲרֵתְחַשְׁתָּא . אֵל אֲרֵתְחַשְׁתָּא עֲבָדִין אֲנִשׁ עֵבֶר נְהָרָה וְכַעֲלִי עֲבָדִין הֵם אֲנָשִׁי
עֵבֶר הִנְהַר וְאֲנָשִׁי כַּעֲנַת כָּל הָאוּמוֹת הַמְּנוּיֹת כֹּאן נִכְלָלוֹת צַבַל זֶה שְׂכוּלָן
הִיוּ לְגַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁהוּא עֵבֶר הִנְהַר לְאוֹתָם הַשׁוֹכְנִים צַבַל וְזֶה תַּחֲלַת
הַמוֹכַזְד עֲבָדִין אֲנִשׁ עֵבֶר נְהָרָה וְגוֹמַר עַד לֹא אִיתִי לְךָ : (י ב) יֵדִיעַ
לְהוּי לְמִלְכָּא . דְּצַר יְדוּעַ לְמִלְךְ : דִּיִּהוּדִיָּא . אֲשֶׁר הִיְהוּדִים שְׁעֵלוּ מִעֲנֹךְ
אִינוּ צָאוּ לִירוּשָׁלַם : קִרְיָתָא מִרְדְּתָא וּבִישְׁתָּא בְּנִין . עִיר מִרְדְּתָא וְחוּטְלָתָא
הֵם צוּנִים : וְשׁוּרִיָּא שְׂבָלְרוּ . וְהָאוּמוֹת יִסְדּוּ : וְאוּשִׁיָּא . הַכַּתְּלִים :
יְחִיטוּ . ל' פֶּתִיל כְּמוֹ אִם מִחוּט (רֵאשִׁית ט') . שְׁהֵם תּוֹפְרִים וּמַחְצְרֵי
הַכַּתְּלֵי זֶה עִם זֶה : (י ג) כְּעַן יֵדִיעַ . עַתָּה יְדוּעֵי־הִיָּה לְמִלְךְ : דִּי הֵן קִרְיָתָא
דְךָ תִּתְבְּנָא אֲשֶׁר אִם הָעִי הַזֶּה תִּבְנֶה . דְךָ זֹאת : וְשׁוּרִיָּא יִשְׁתַּכְּלֵלוּן . וְהָאוּמוֹת
יְהִיוּ מִיּוֹסְדוֹת : מִנְדָּה בְּלוּ וְהִלְךְ . מִיְנֵי מַסִּים הֵם וְכַסֵּף גִּלְגַּלַת : לֹא יִנְתַּנּוּן .
לֹא יִתְנוּ עוֹד מַס : וְאַפְתּוּס מִלְכֵין תְּהַנּוּק . וּמַס הַמַּלְאָכִי תִזְיֵק שְׁלֹא יִתְנוּ עוֹד

תרגום אשכנזי

פלווען , אונד אין כענת נידערגעלאזן האַמטן . [יא] אונד זאָ
 לויטעט דער בריף , וועלכן זיא אַן דען קעניג ארתחששתא ערגעהן
 ליעסן : דיינע שקלאַוען , דיא איינוואַהנר דען לאַנדען די סוימו דען
 פלווען אונד דער שטאַדט כענת . [יב] דעם קעניגע זייא קונד
 געטהאַן , דאַס דיא אויז דיינר געגענד צו אונז הערויפגעקאַממען
 יהודים אין ירושלים אַנגעלאַנגט , אונד נון אים בעגריפֿפֿע זינד
 דיזע ערמאַלו זאָ בעזע אונד אויפֿריהרשע שטאַדט ווידר אויפֿצובויען ;
 שאַן זינד צור אויפֿפֿיהרונג דער מויערן דיא גרונדשטיינע צוואַממען .
 געפיגט . [יג] עז זייא אַבר דער קעניג פֿערויכרט , דאַס , ווען
 דיזע שטאַדט ערבויעט , אונד מיט פֿעזטן מויערן אַמגעבן איזט ,
 דיא איזראַעליטן וועדר שטייער , נאָך קאַפֿפֿעגלד , נאָך וועגצאַלל
 מעהר ענטריכטן ווערדן ; וויא נאַכטהייליג פֿיר דיא קעניגליכן
 איינקינפֿטע

ביאור

(זאַמאַריען) : (יא) פרשגן , כטעס פתשן הכתב (אסתר נ') , זפי'
 המלה פשר וניזור (מדברי הראב"ע) : (יג) מנדה בלו והלך , שמות
 למס המלך , ופירושם כדרך סגתי מנדה מן הכנס , ובלו מס המדינות , והלך
 מכם ההולכים דרך המלך (הכ"ל) : (יד) וערות מלכא , מענין ערות
 הארץ (רה"ט) מקום שמשס כוח לכנוז את הארץ ולהזיק לה , וטעמו
 פה שהמלך יתן מקום להזיק לאזרו , וכמו שאומר האשכנזי (איינע בלעסע
 געבען

מכלל יופי

נכתבה זאה האגרת : (יא) פרשגן איגרתא , בריש והוא טופס
 הכתב ותרגום (יהושע ק') ויכתב שם על האבנים את משנה
 חזרה משה ית ברשגן אוריתא דמשה בריש . ולפי דעתי כי אינו
 לשון עברית כי אם לשון ארמית כי לא נמצאת מלה זו כחובה כי
 אם בספרי הגולה וכן פסגם זכן נשתון : (יב) מדרת ובאשטא , מדרת ורעה .
 ושוראי שכלילו , והחומות יסדו . ואשיא יחיסא , והיסודות קשרו זו
 בזו . יחיסן , לשון חוט כמו שהופרים בגד עם בגד בחוט : (יג) קריתא
 דד , זאת . פנרא בלו והלך , מנדה זו מנת המלך , בלו זו כסף
 גלגלתא , והלך זו ארנונה והיא תשורה שעושים למלך כשעובר
 עליהם . ואפטיס מלכים תחניק , וחזק המלכים חזיק . (יד) די
 מלך היכלא מלחנא , לשון ארץ מלחה ולא תשב כלומר השכחנו בנין
 ההיכל הזה שיהיה כארץ מלחה . וערות מלכא לא אריך לנא
 למחוא , ובזיון המלך לא יפה לנו לראות ובדברי רבותינו ז"ל
 מאה פלפלין במאה ועשרין ואריך כלומר טוב ויפה וישר אין בו משום
 רבית

ה ר ג ו ם א ש כ נ ו י

איינקינפטע ! [יד] אונד , דיא וויר דאָז זאָלן דעו האַפּעו עווען
 [ד'ה אים זאָלרע דעו קעניגו שטעהן] צימעט עו ניכט מיט אַנ.
 צוועהן , דאָס דיא קעניגליכען איינקינפטע זגעשמעלערט ווערדן ,
 דאָרום שיקקן וויר דעם קעניגע דיוע זאָכע בעקאָנט צו מאַכן .
 [טו] לאַס נור דיא געשיכטיכער דיינו הוועזו נאָכשלאָגן , דוא
 ווירזט פֿינדן , אונד דין איברציגן , דאָס דיוע שטאָרט , אימער
 צום אויפֿרוהרע גענייגט , קעניגן אונד רייכן פֿערדערבליך וואָר .
 פֿאָן יעהער וואָרדן אין איהר עמפּערונגן געשמידעט , וואָראיבער
 זיא אויך צערשטעהרט וואָרדע . [טז] נאָך וואָגן וויר דעם קעניגע
 צו זאגן : איזט דיוע שטאָרט איינמאָל ערבויעט , אונד מיט פֿעזמען
 מויערן אומגעבן , דאָן האָזט דוא דיסווייט דעו פֿלוזוען קיינן טהייל
 אַם לאַנדע מעהר . [יז] אונד זאָ לויטעט דיא אַנטוואָרט , וועלכע
 דער קעניג דעם ראַטהע רחום , דעם שרייבר שמשו , אונד איהרם
 אַנהאַנגע , וועלכר אין ש מ ך ין אונד דעם לאַנדע יענווייט דעו
 פֿלוזוען וואָהנצע , ערטהיילטע . פֿרידע צו יעדער צייט ! [יח] אייער
 מיר צוגעשיקטעו שרייבן האָבע איך מיר דייטליך פֿאַרלעזן לאַזן ,
 [יט] אונד זאָגלייך צום נאָכשלאָגן בעפֿעהל ערטהיילט ; דאָ פֿאַנד

זיך

ב י א ו ר

נעבען , זיך בלאַס שטעללען . (יז) שלם זלעה , שלום נכל עת .
 (כ) וסרה , כמו מנהל למעלה מה (י"ג) , והדגש גדל"ת הוא דגש

קוק

ר ש י

טום למלכים : יד כען כל קבל די מלח היכל' מלחנ' . עתה כל
 כנגד דבר זה אשר חוהבן הסיכל חנו רועים להחריב . די מלח ל'
 חרבן ושמשון כמו ארץ מלחה ולא חשב . מלחנא חנו רועים לסתור
 להחריב . וערות מלכה . ובזיון המלך . לא אריך חינו הגון לנו לראות :
 אריך הגון כמו אריך או לא ארוך זמם' סוטה : על דנח . על זאת
 שלחנו והודענו למלך . די יבקר אשר יבקר וידרוש הדרוש בספר הזכרונות
 של אבותיך המלכים הראשונים . ותהשכתי ותמונא בספר הזכרונות
 ותדא כי העיר הזאת עיר מורדת ומוקת המלאכים והמדינות :
 ואשתדור עבדין בגויה . ומרד היו עושים יושביה בתוכם שהיו ישראל
 מורדין במלכי האומות : מן יומת עלמא . מימות העולם מיימים קדמונים

קך

עזרא ד

ז

יד כען כל־קבל די־מלח היכלא מלחנא
 וערות מלכא לא־אריד לנא קמחוא על־דנה
 שלחנא והודענא למלכא : טו די יבקר
 בספר דכרניא די אכתתך ותהשבה בספר
 דכרניא ותנדע די קריתא דך קריא מרדא
 ומהנזקת מלכין ומדנן ואשתדור עבדין בגויה
 מן־יומת עלמא על־דנה קריתא דך החרבת :
 טו מהודעין אנחנה קמלכא די הן קריתא דך
 תתבנא ושוריה ישתכללון לקבל דנה חלק
 בעבר נהרא קא איתי קך : י פתגמא שרח
 מלכא על־רחום בעל־טעם ושמישי ספרא
 ושאר כנותהון די יתבין בשמרין ושאר עבר
 נהרה שרם וכעת : יח נשתונא די־שרחתון
 עלינא מפרש קרי קדמי : יט ומני שים

טעם

ר ש"י

כך היה מנהגם למרוד במלכי העמים : על דנא . על כך היתה העיר
 הזאת חרבים : (טו) מהודעין אנחנא למלכא . מודיעין אנחנו
 למוך : די הן קריתא דך . אשר אם העיר הזאת תבני וחומותיה
 מיוסדין : לקבל דנא . כנגד כך ובשביל כך חין לך חלק בכל עבר
 הנכר לפי שישראל יהיו מורדין כך ויקחו הכל מידך : בעבר הנכר .
 היא כל הארץ של נד ארץ ישראל שהיא עבר־הנכר לאותן שבבל :
 (יז) פתגמא שלח מלכא . דבר שלח המלך : על רחום בעל טעם .
 אל רחום המזביר ושמישי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון
 ולשאר האומות אשר בעבר הנכר לנד ארץ ישראל . שלם וכעת . מקומות
 הם וכעת כמו וכעת פעמים קרוהו כך ופעמים כך : (יח) נשתונא .
 כתב הנשחון אשר שלחתם אלינו היה מפרש וקרוי לפני : (יט) שים

טעם

ה ה

ע ז ר א ד

טעם וּבְקִרְוֹ וְהִשְׁבַּחוּ דֵּי קְרִיתָא דָּד מִן יוֹמָת
 עֲלֵמָא עַל-מַלְכֵי מִתְנַשְׂאָה וּמִדְד וְאַשְׁתַּדּוּר
 מִתְעַבְד־בֵּה : כ וּמַלְכֵי תְקִיפִין הָווּ עַל-
 יְרוּשָׁלַם וְשְׁלִיטִין בְּכָל עֵבֶר נִהְרָה וּמִדָּה בְּלוּ
 וְהִלְדּוּ מִתִּיב לְהוֹן : כא כְּעַן שִׁימוּ טַעַם
 לְבַטְלָא גְבַרְיָא אֱלָד וְקְרִיתָא דָּד לֹא תִתְבְּנֵא
 עַד-מְנֵי טַעַמָא יִתְשָׁם : כב וְזִהִירִין הָווּ שְׁלוּ
 לְמַעַבְד עַל-דְּנָא לְמָה יִשְׁנֵא חֲבָלָא קְהִנּוּקָת
 מַלְכֵי : כג אֲרִין מִן-דֵּי פִרְשָׁגֵן נִשְׁתַּוְּנָא דֵּי
 אֲרִתְחַשְׁשָׁתָא מַלְכָא קְרִי קְדָם-רְחוּם וְשִׁמְשֵׁי
 סַפְרָא וּכְנֻתֵהוֹן אֲלוּ בְבִהִירוּ לִירוּשָׁלַם עַל-
 יְהוּדִיָא וּבַטְלוּ הֵמוּ בְּאֲדָרַע וְחֵיל : כד בְּאֲרִין

בטלח

ר ש י

טעם • וּמֵאֲחֵי הֵיחָה שִׁימוּ דְּנֵר לְיוּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי : וּבְקִרְוֹ וְהִשְׁבַּחוּ • וּבִזְרָק
 צִסְפֵּר הַזְכָּרוֹת הַמַּלְכִי וּמֵאֲלוּ כְתוּב אֲשֶׁר הָעִיר הַזֹּאת מֵיּוֹמֹת הָעוֹלָם
 הֵיחָה מִתְנַשְׂאָת וּמִתְרוֹמֵם עַל כָּל מַלְכֵי הָאֲדוֹמֹת וּמוֹרֵד וּסְרַבְנוֹת הָיוּ עֲשׂוּי
 צֵה לְמַרְדֵּי צִמְלֵי הָעַמִּים : (ד) וּמַלְכֵי תְקִיפִין • וּמַלְכֵי חֲזָקִי
 הָיוּ צִירוּשָׁלַם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁלִים וְשְׁלִיטִים בְּכָל עֵבֶר הַנֶּהָר שֶׁל גַּד אֲרִץ יִשְׂרָאֵל
 צִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר צִשְׁלֵמָה כִּי הוּא רֹדֵה בְּכָל עֵבֶר הַנֶּהָר וְגו' (מַלְכֵי א' ד')
 וּמַסִּים וּכְסָף גִּלְגֵּלֵת הֵיחָה נִתּוֹן לְהֵם שֶׁהָיוּ הָאֲדוֹמֹת מוֹעֲלִין לְהֵם מֵם :
 (כא) כְּעַן שִׁימוּ טַעַם • עֲתָה שִׁימוּ דְּבַר לְהַכְרִיז בְּאֲרִץ לְצַטֵּל חֲנֻשִׁים
 הַלְלוּ צְנִי יִשְׂרָאֵל מִן הַצְּנִיין וְהָעִיר הַזֹּאת יְרוּשָׁלַם לֹא תִצְנֵה עַד אֲשֶׁר
 מוֹנֵי יוֹשֵׁם הַדְּבַר לְצַטֵּת הָעִיר עַל דַּעֲתִי וְרַשׁוֹתִי : (כב) וְהִירִין
 הָיוּ שְׁלוּ • וְהִירִין הָיוּ לַעֲשׂוֹת דִּיחֻי יִשְׁגָּה שְׁלוּ דְשְׁטוּרֵצִי"ר צִלְעִי"ז :
 לְחַעֲבַד עַל דְּנָא • לַעֲשׂוֹת עַל כֵּךְ : לְמָה יִשְׁגָּח מִדּוּעָה • יִגְדֵּל מִעֲשֵׂה הַשְׁחָתָה
 בְּעִיר הַזֹּאת לְהַזִּיק הַמַּלְכִים • ע"כ תְּשׁוּבָת כּוּרֵשׁ אֲשֶׁר הִשִּׁיב : (כג) אֲרִין •
 אִז : דֵּי פִרְשָׁגֵן • מִן פִּתְרוֹן כְּתִב הַגְּשָׁתוֹן שֶׁל אֲרִתְחַשְׁשָׁתָא הַמֶּלֶךְ הוּא
 כּוּרֵשׁ הֵיחָה הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה : קְרִי קָדָם • שֶׁהֵיחָה כְּתִב הַגְּשָׁתוֹן הַזֶּה קְרוּי
 לְפָנֵי

ת ר ג ו מ א ש כ נ ז י יח

זיך דען , דאס דיא [פאן אייך] ערוועהנטע שטאדט פאן יעהער
 איבר קעניגע זיך ערהאב , אונד עמפערונג אונד מייטערע אין איהר
 אויזגעעהקט ווארדע . [ג] יא , דיזעו ירושלים האטטע איינוט
 מעכטיגע קעניגע , וועלכע דאז גאנצע יענזייטיגע אופר דעו פלוועז
 בעהעררשטן , אונד זיך שטייער , קאפפגעלד אונד וועגנאלל
 ענטריכטן ליעסן . [יא] בעפעהלעט אלוז , דאס יענן מעננרן
 איינהאלט געטהאן , אונד דיא שטאדט ניכט ערבויעט ווערדע , ביו
 איך זעלבוט דאזו בעפעהל ערטהיילע . [יב] זייד יא פארויכטיג ,
 דאס אייך קיינע פערנאכלעוויגונג צו שולדן קאממע , דען ווארום
 זאלטע איין שעדליכעו , איין דען קעניגן שעדליכעו אונטרנעהטן
 געדייהען ? [יג] זאכאלד נון דאז שרייבן דעו קעניגו ארתחששתא
 דעם רחום , דעם שרייבר שמישי אונד דעוון אנהאנג פארגעלעזן
 ווארדן , איילטן זיא נאך ירושלים צו דען יהודים , אינד בעדינטן
 זיך איהרער מאכט איהנן מיט געוואלט איינהאלט צו טהון . [יד] זא
 וואודדע

ב י א ו ר

מוק , להשלמת הנו"ן : (כג) בארע , צודע , ונראה , שש זרוע
 הושאל על המושל והיכולת , כמו שאמר וצדוע נטויה (דברים ד') על
 מושלת הקנ"ה , שהוא כל יכל . וחיל , בכח :
 ה (א) והחנבי

מ כ ל ל י ו פ י

רביר' וכן אמרו מקשקשין בכרמיה ואכלין זיתא אריך או לא אריך
 כלמר כשר הדבר או לא מפני שנעברו הזחים בשביעיה : (טו) ואשחרור
 עבדן בגורה , כענין מרד . ויחכן שהלשון לשון שליחות מחרגום וישלח
 ושרר כי המורדים שולחים בסתר לאשר יעזרו בהם וכאשר ימצאו עור ימרהו
 באשר היו חתה ידו : (יח) נשחונא , ענין האגרת ופירושו כמו כתב הנשחבון
 ופירושו נשחונא כתב המפורש ואינו לשון עכרית כי אם לשון ארמית כמו
 שפירשנו : ובטילו : (כג) הימו בארע וחיל , לוכטלו אוחס בזרוע ובכח :
 ה [ג] ואשרנא

ר ש י

לפני רח' ומשי וסיעותיה' והלכו צמורה וצבילה לירושלם אל היהודים
 וצטלו אותם בזרוע וכח שלא לצנות עוד הצניין : על יאדיה .
 אל היהודים : העו . הם : (כד) צאדין . חז היתה צטלה ונלכח צניין
 ביע

ת ר ג ו ם א ש כ נ ז י .

וואורדע דיא אַרבייט אַם טעמפל דעו העררן אין ירושלים אונטר
בראַבן , אונד בליב עו , ביו זאינו צווייטע רעגירונגוואַהר דעו
פערזישן קעניגו דרויש .

ה [א] עו ווייזאָגטן נעמליך אום ריוע צייט דען יהודים אין
יהוד אונד ירושלים דיא פראָפּעמין חגי אונד זכריה זאָהן עדוא'ז ,
אים נאַמן דעו גאַטטעו ישראל . [ב] אונד דאָדורך אַנגעפֿייערט
ערהאַבן זיך זרבבל זאָהן שאלתיאל'ז אונד ישוע זאָהן יוצרק'ז , אונד
פֿינגן ווידר אַן דען בויא דעו טעמפלז אין ירושלים צו בעטרייבן ;
איהנן צור זייטע שטאַנדן דיא פראָפּעשן דעו העררן , אונד
אונטרשטיצטן זיא . [ג] דאָ טראַטן ווידר זיא אויף חחני ,
לאַנדפֿלעגער דיסווייטן דעו פֿלוזעו , אונד שחר בוזני נעבומ איהרם
אַנהאַנגע , אונד שפראַכן צו איהנן : ווער האַט אייך צור ערבוואונג
דיזעו טעמפלז אונד צור גרינדונג דיזער מויערן דען בעפֿעהל ער .
טהיילט

ב י א ו ר

ה (א) והחנבי ונ' , הו'ו' בראש הפרשה הזאת היא לחברה עם הפרשה
שלפניה , והכתוב מספר הסה הגורמת , שזנו ישראל
לכנין הבית בשנת שמיס לתרוש מלך פרס . והמקרא נמשך עם המקרא הבא
אחריו : (ג) ואשרנא , מן אדלג שור (תהלים י"ח) והאל"ף נוסף כאל"ף
אזרוע

מ כ ל ל י ו פ י

ה (ג) ואשרנא דנא לשכללה , וחוק הזה לכולם ואשרנא רוצה
לומר הומות העיר שהם חוק העיר . וכן בדברי רבותינו ז"ל אשרתא
חוק

ל ק ט ש כ ח ה

עובדים :

ה (ג) ויש אומרים כי ואשרנה מגזירות צנות לעדה עלי שור
והאל"ף נוסף :
ז [כ] והראב"ע
ר ש " י

צית אלהים אשר צירושלם עד שנת שמיס לדריוש מלך פרס שאחר כרש
מלך אחשורוש לקח אסתר ואחר אחשורוש מלך דרוש צנו של אחשורוש
סהוא בן אסתר ומושנת אחת לכורש מלך פרס עד שנת שמיס לדריוש
י"ח

בַּמִּלָּת עֲבִידַת בֵּית־אֱלֹהֵי בִירוּשָׁלַם וְהוֹת
בַּמִּלָּא עַד שְׁנַת תַּרְתִּין לְמַדְּבוּת דְּרִישׁ מֶלֶךְ

פָּרַס :

ה א וְהַתְּנִי חֲגֵי נְבִיאָה וּזְכָרֶיהָ בְּרֵעֵדוּא
נְבִיאֵיא עַל־יְהוּדֵיא דִי בִיהוּד וּבִירוּשָׁלַם
בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהוֹן : ב בְּאֲדִין
קָמוּ זִרְבָבֶל בְּר־שָׁאֲלֵתִיאֵל וַיִּשׁוּעַ בְּר־וִזְצָדֵק
וַיִּשְׁרִיּוּ לְמִבְנֵא בֵּית אֱלֹהֵא דִי בִירוּשָׁלַם וְעַמְּהוֹן
נְבִיאֵיהָ דִי־אֱלֹהֵא מִסְּעֲדִין לְהוֹן : ג בְּהַזְמִנָּא
אַתָּה עֲלֵיהוֹן תַּתְּנִי פַחַת עֲבַר־נְהַרְרָה וְשִׁתַּר
בּוֹזְנֵי וּכְנֻתֵהוֹן וּכְן אֲמַרִין לְהֵם מִן־שֵׁם לְכֵם
טַעַם בֵּיתָא דְנָה לְבִנָּא וְאֲשֶׁר־נָא דְנָה לְשַׁכְּלָלָה :

ד אדִין

ר שׁ י

י"ח שנה שהשלימו שבעים שנה לחרבות ירושלם שהרי מחרצן הבית
שגלה לדקיהו עד שנת אחת לכורש חמישים ושתיים שנה כמפורש בסדר
עולם וי"ח שנה משנת אחת לכורש עד שנת שתיים לדריוש כמאלו שבעים
שנה שליומים וצנת שתיים לדריוש התחילו לצנות הצניין עד שגמרוהו :
ה (א) והתנני חגי נביאה . ועתה צנת שתיים לדריוש נתנצאו
חגי וזכריה הנביאים אל היהודים אשר בארץ יהודה
וצירושלם צם אלהי ישראל אליהם לצנות צניין הבית צלא רשות המלך
דריוש : על יהודייה . אל היהודים : עליהן אליהם : (ב) באדִין .
אז : ושריו . התחילו לצנות ציתו של הקצ"ה אשר צירושלם ועמהם
הנביאים של הקצ"ה עוזרין ומסוייעין להם : (ג) צהזמנא אחא עליהן .
צאותו הזמן צאו עליהם הללו צרי יהודה וצנימין לקנתר ולהלשין עליהם
על עסק הצניין : ופחת עבר נהרא . שלטן של עבר הנהר : וכנחהון
וסיעתהין וכך היו אומרים להם : מן . שם מוי ציה לנש דצר הבית
לצנות : ואושרנא דנא לשכללה . והכתלים האלה לייסד כמו ואושייא
(לעיל)

בטר
דעו
אין
אין
ערט
אונד
הן
אונד
ני
הרם
אונג
ער.
רשה
ישראל
הנא
אל"ף
יוצא
הא
שור
ברש
רוש
יוש